

СРПСКА КУЛТУРНО СПЕЦИФИЧНА ЛЕКСИКА У ФИЛМУ „ПАРАДА”

САЖЕТАК

Предмет истраживања овог рада јесте српска културно специфична лексика у домаћем филму *Парада*. Циљ истраживања јесте контрастирање културно специфичног садржаја при чему је српски полазни, а немачки циљни језик. Методом анализе превода издвојиће се најпре све културно специфичне секвенце из оригинала како би се контрастирале са синхронизованом немачком верзијом. Корпус, који чине сви ексцерпирани примери културно специфичне лексике из српског оригинала и одговарајући примери у немачком преводу, биће подвргнут анализи с обзиром на употребу и фреквентност учесталих стратегија превођења културно специфичне лексике што ће показати која је од понуђених стратегија најзаступљенија и зашто, као и степен компатибилности два језика у овом домену.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: култура, културно специфична лексика, превођење, *Парада*, српски, немачки.

1. Увод

Југословенска, односно српска кинематографија чувена је по већ култним остварењима попут филмова „Ко то тамо пева” и „Маратонци трче почасни круг” Слободана Шијана, као и филмских серијала „Луде године” и „Тесна кожа”. Ово је, наравно, само део широког опуса домаћих филмова са чијим се репликама, као што су *Не брине, пушка је закочена!*¹ или *Шта то радиш, куме?*², сусрећемо у свакодневном животу често заборављајући да се, заправо, ради о речима произашлим из пера једног од многобројних талентованих сценариста, артикулисаних од ништа мање талентованих

¹ Реплика из филма „Ко то тамо пева”.

² Реплика из филма „Маратонци трче почасни круг”.

гумаца. Ти глорификовани домаћи филмови – реч је, пре свега, о филмском жанру комедија – постају део националног поноса и културног идентитета, те у друштву влада опште мишљење да су ови филмови својствени искључиво српском језику и култури.

У овом раду анализираће се културно специфични садржај из филма „Парада” Срђана Драгојевића из 2011. године, који је окарактерисан као комедија с елементима драме. Полазни језик је српски, а циљни немачки. Циљ рада јесте да се анализом превода најпре издвоје све секвенце у филму које су специфичне за српску културу и да се затим изврши поређење са преводом на немачки. Корпус ће бити подељен у више сегмената који ће се најпре анализирати појединачно, а затим ће уследити свеобухватан приказ свих сегмената корпуса. Анализи ће претходити теоретски приказ свих за анализу неопходних појмова.

2. О култури

Појам културе један је од ретких са којим се сусрећемо како у научном дискурсу тако и у свакодневном језику. Међутим, ни стручњаци ни лаици не могу се сложити око једне, општеприхваћене дефиниције поменутог појма. Док једни културу најпре повезују са материјалним и нематеријалним достигнућима човечанства – обичајима и навикама, али и здањима и другим предметима које су људи стварали вековима – други пак тврде да је култура конкретна цивилизација, религија, као и књижевност, музика и уметност. Тешко да постоји концепт који је толико свеобухватан и свеприсутан, те из плурализма његовог поимања у друштву произилазе и разне дефиниције. Тако РСЈ (2011: 598) културу дефинише најпре као свеукупност материјалних и духовних вредности које је човечанство створило и развило у току своје историје, те као тековину таквог развитка неког народа, групе, историјске епохе, друштвеног система и сл. Културу слично тумачи и Ханс Фермир који је дефинише као скуп свих норми понашања и конвенција друштва и резултата понашања заснованих управо на тим нормама и конвенцијама (Vermeer 1990: 36), док Катан културу посматра као неку врсту оквира према којем се тумачи стварност (Katan 1999: 49). Бугарски, с друге стране, културу посматра у контексту фундаменталне поделе човека, дефинишући је као све што је човек створио и што може замислити,

истичући притом и природу, која постоји независно од човека, као њену опозицију (Bugarski 2005: 13–14).

Нешто потпуно другачије нуди Кајзер-Куке и концепт културе посматра из перспективе еволуције. Она, наиме, културу посматра као интерпретацију односа одређеног колектива са светом истичући притом географски положај и окружење па и временске прилике у формирању културе у појединачним областима, те као пример наводи културе у Европи, које разликују четири годишња доба, и културе на Блиском истоку где то није случај, и наводи да различита окружења неминовно детерминишу различите аспекте живота, па самим тим и културу. Да би се та интерпретација односа са светом артикулисала, потребан је језик (Kaiser-Cooke 2003: 38).

Оно што је заједничко овим дефиницијама јесте да се појам културе, њен настанак и развој преваходно помињу у контексту идентификовања једне групе као заједнице коју повезује управо заједничка култура. Питање које се намеће из угла преводиоца јесте како онда превести нешто што је „културно специфично”.

Поглавља која следе бавиће се феноменом културно специфичне лексике и њеном проблематиком пре свега из перспективе транслатологије.

3. О култури и језику

Феномен културно специфичне лексике несумњиво указује на нераскидив однос културе и језика што потврђују и многобројне лингвистичке хипотезе које настоје да објасне природу њиховог односа. Тако Њумарк, дефинишући културу као начин живота и његову манифестацију у одређеном друштву, истиче и потребу њене артикулације помоћу одговарајућег језика (Newmark 1988: 94).

Други лингвисти фокус својих размишљања усмеравају ка релацији или односу између мишљења и језика као сржи проблема са којим се суочава транслатологија када је реч о трансферу језичких феномена карактеристичних за одређену културу. Тако Хердер (Herder 1877–1913: 19–89) још у 19. веку говори о поистовећивању мишљења и говора, сматрајући то карактеристиком једног језика и, узимајући у обзир контекст тога времена, једне нације, закључује да се мисао не може пренети на други језик будући да свака мисао зависи од језика на коме је формулисана. Нешто

слично закључује и Хумболт, који језике посматра као носиоце различитих когнитивних перспектива, при чему истиче да сваки језик има карактеристичан, себи својствен поглед на свет (Humboldt 1903–36: 7).

Са друге стране, новија истраживања не доводе у питање могућност превођења мисли на други језик позивајући се притом на искуства човечанства где се небројено пута показало да је тај процес и те како изводљив. Ана Вјежбицка у својој књизи *Semantics, Culture and Cognition* истиче да је једино питање које је релевантно у овом контексту то до које мере је могуће превести мисао искључујући притом премису апсолутне немогућности трансфера (Wierzbicka 1992: 6–9). Овим питањем бави се и Јоана Ирина Дурдуреану истичући да су бројне преводачке стратегије и методе заслужне за то да се култура у великој мери може превести и да, заправо, само постојање превођења као феномена то и доказује, додајући притом да и сам превод јесте део културе (Durdureanu 2011: 51–63).

Док једни, дакле, тврде да је културне специфичности немогуће превести, други овај процес у великој мери сматрају изводљивим. Међутим, оно што је заједничко свим до сада поменутих теоријама јесте чињеница да се поједини аспекти, специфични само за одређену културу, у појединим ситуацијама ипак не могу превести. Који су то онда проблеми са којима се сусрећу преводиоци приликом превода једног таквог текста?

Ранко Бугарски у својој књизи *Језик и култура синтагму културно специфична лексика* наводи као изузетно популарну у стручној литератури, истичући притом недостатак обухватних синтетичких прегледа материје које би употпуниле дефиницију овог феномена (Bugarski 2005: 9).

Културно специфичном лексиком у овом раду сматраће се све културеме, специфичне реалије или културолошке референце језика, којима се исказује одређена културно условљена специфичност народа који говори тим језиком. У обзир долази и жаргонско-колоквијални речник, који ће у анализи бити додатно истакнут.

4. О превођењу културе

Да *душа* није увек *душа* показује пример превода ове именице која у руској књижевности често представља лајтмотив. То, међутим, није случај на енглеском говорном подручју где се душа, поред консеквентног превода

soul, јавља и као *heart* (срп. *срце*) и *mind* (срп. *ум*). Ова појава би се донекле могла објаснити чињеницом да англосаксонска култура не подстиче и не толереше референце о души за разлику од руске где је то чак и пожељно (Wierzbicka 1992: 31). Оно што је у овом контексту од изузетне важности јесте питање улоге преводиоца у тим ситуацијама.

Преводивост културно специфичне лексике и улога преводиоца у том процесу у лингвистичким круговима изазива бројне несугласице будући да ставови једних за собом повлаче негирање других. Док једни наглашавају „невидљивост” преводиоца као пожељну особину у процесу трансфера текста са једног језика на други, други критикују управо такав приступ. Такав пример видљив је у теоријама Гидеона Турија и Лоренса Венутија. Наиме, Тури преводиоца види као „експерта” за културу при чему га обавезује да усвоји низ норми унутар одређеног културног окружења како би реципијент при читању превода имао осећај да, заправо, чита оригинални текст (Тоуру 1995: 53). Венути, са друге стране, критикује овакву преводилачку праксу називајући је *domestication* (срп. подوماћивање), залажући се притом за већу видљивост преводиоца у тексту и аргументујући овакав захтев тиме да ниједна стратегија превођења није у стању да изворни текст и вредности изворне културе пренесе потпуно нетакнуте (Venuti 1995: 1–20).

Конкретне проблеме превођења културне специфичности наводи Недергард–Ларсен разликујући притом интралингвистичке и екстралингвистичке феномене. У прву категорију убраја језичке препреке као што су: граматичке категорије које су јединствене за тај језик, поздраве, метафоре, идиоме, игре речи, као и паралингвистичке аспекте попут интонације. Екстралингвистички или ванјезички преводилачки проблеми пак указују на одређене појаве које постоје у култури изворног језика. Недергард–Ларсен у том контексту наводи историју, политику, друштво, религију и многе друге аспекте (Nedergaard-Larsen 1993: 210).

Из свега наведеног закључујемо да преводилац, без обзира на то да ли жели да буде примећен или остане непримећен за реципијента, поред језичких компетенција у оба језика мора да поседује и одговарајуће разумевање циљне културе.

4.1. Стратегије превођења културно специфичне лексике

За потребе овог рада неопходно је указати и на примену одређених стратегија у преводу садржаја који је квалификован као културно специфичан. Анализа корпуса показује које стратегије су најчешће примењиване у преводу филма и у којим ситуацијама. Од бројних класификација издвојена је подела Јана Педерсена који разликује укупно 6 типова (Pedersen 2005: 4–9). У одређеним сегментима, Педерсенова класификација допуњена је ставовима Недергард–Ларсен:

- *Задржавање*: у којој изворна референца остаје непромењена у циљном тексту и коју је у титлованим преводима могуће додатно истаћи (енгл. *Ian Botham* → срп. *играч крикета / крикеташ Ијан Ботам*).
- *Дословно превођење*: циљна публика се сусреће са садржајем карактеристичним за изворну културу што може да делује збуњујуће. Недергард–Ларсен овде разликује два подтипа. *Имитација*, када израз из изворног текста не постоји у циљном језику, и *директан превод*, када у циљном језику постоји адекватан еквивалент за изворни садржај (Nedergaard-Larsen 1993: 226).
- *Хипонимија (или конкретизација)*: референца из изворног текста се на циљни језик преводи хипонимом, подређеним изразом (енгл. *meat* → срп. *шницла*).
- *Хиперонимија (или генерализација)*: референца из изворног текста се на циљни језик преводи хиперонимом, надређеним изразом (енгл. *chihuahua* → срп. *пас*).
- *Супституција (или замена)*: референца из изворног текста се замењује или парафразира. Недергард–Ларсен ову стратегију назива и *културном адаптацијом* (Nedergaard-Larsen 1993: 229).
- *Изостављање*: културно специфични израз се у циљном тексту свесно изоставља, јер ниједна од горе наведених стратегија није примењива.

4.2 Превођење у филму

Будући да је предмет истраживања у овом раду културно специфична лексика у филму „Парада”, неопходно је указати на поједине специфичности у превођењу „седме уметности”. Филм као медиј у данашњем времену свакако представља један глобални културни трансфер чије аудио-визуелне

карактеристике из удобности сопственог дома пружају слику о неком другом свету, неким другим навикама и рутинама. Међутим, комбинација звука и слике често није довољна за потпуну перцепцију садржаја, пре свега у ситуацијама у којима долази до језичке баријере. Ту на сцену ступају преводиоци, који представљају спону између изворног садржаја и циљног реципијента. Стога, многи аутори у контексту превођења филма управо познавање културе стављају у први план. Тако Вите говори о културно компетентном преводиоцу, који је у стању да сопствену културу посматра са дистанце учећи притом свесно о циљној култури. Он, такође, мора да овлада вештином објективног поређења двеју култура (Witte 2000: 50).

Када је реч о начину превођења филма, Деринг издваја доминантне моделе синхронизације и титловања, додајући да су остале могућности толико ретке да их не треба ни помињати (Döring 2006: 27–34). Питање који модел је бољи, веома је незахвално с обзиром на то да оба имају одређених предности. Тако синхронизација нуди јединство слике и звука, ствара се илузија реалног света, преводилац је неприметан, а културолошке празнине се лакше превазилазе, док је највећа предност титла сачувана аутентичност филма (Kurz 2006: 52–63).

5. „Парада”

Досадашње тежиште рада био је теоретски оквир који нам је омогућио боље разумевање културе, начине, али и проблеме у њеном превођењу. У наредном поглављу следи анализа превода домаћег филма „Парада”, синхронизованог на немачки језик, али претходно неколико речи о поменутом остварењу. У питању је пројекат познатог двојца српске кинематографије, Срђана Драгојевића и Николе Која, који су домаћој публици познати по серијалу „Ми нисмо анђели” или антиратном филму „Лепа села, лепо горе”.

Лимун (Никола Која), хомофобични криминалац, ратни профитер и власник фирме за обезбеђење, сплетом околности бива приморан да обезбеди *Параду поноса* у Београду. Након што га стални сарадници одбију, Лимун у пратњи Радмила (Милош Самолов), Лимуновог налогодавца и геј активисте, помоћ тражи од пријатеља које је стекао током југословенских ратова – Хрвата, Бошњака и Албанца са Косова. У том путовању кроз Балкан

сусрећемо се са бројним културним специфичностима чији синхрони превод на немачки језик представља предмет овог истраживања.

6. Анализа корпуса

У овом поглављу анализираће се културно специфична лексика из филма „Парада”, при чему српски представља полазни, а немачки циљни језик овог истраживања. Ексерпирано је укупно 39 примера који су у синхронизованој верзији преведени на немачки. Циљ анализе јесте да се установи која је стратегија превођења културно специфичног садржаја најзаступљенија, при чему ће се разликовати 6 типова, односно: *супституција, дословно превођење, хипонимија, хиперонимија, задржавање и изостављање* (в. 4.1). Поред наведених 39 примера анализираће се још 11 имена и надимака који ће представљати засебну категорију. Пре сваког примера наведено је тачно време анализираних секвенци филма.

6.1. Супституција

Супституција или замена представља убедљиво најфреквентнију стратегију превођења у филму. Анализом је уочено чак 29 примера у којима немачки преводилац посеже за заменом или парафразом изворног текста. Следи приказ свих примера на српском и немачком језику, као и пратећи коментари који ће додатно појаснити одређене феномене:

Табела 1: Примери окарактерисани као супституција

04:52 – 04:55	<i>Докторе, баи те прокењало данас.</i>	<i>Doktor, heute ist dein Glückstag.</i>	Израз на српском сугерише да је неко имао среће, у немачком је преведен дословније: ‘Данас је твој срећан дан’.
05:10 – 05:16	<i>Види га, плаче. Да сам ти бар душо пар васпитних па да разумем.</i>	<i>Guck mal, jetzt weint er. Wenn ich dich ein bisschen vermöbelt hätte, würde ich es verstehen.</i>	Глагол <i>vermöbeln</i> у немачком има значење ‘истући / испребијати / претући некога’, док израз у српском, заправо, значи ‘шамарати кога’, па би овај пример, уколико се посматра из једне потпуно друге перспективе, могао бити окарактерисан и као

			хиперонимија.
06:58 – 07:06	<i>Само сам добио пљуцу посред лица, али шлајмару, супер сам прошао</i> (иронично).	<i>Einer von denen hat mich nur bespuckt, mitten ins Gesicht. So richtig schleimig, mega Schwein gehabt.</i>	У овој реченици постоје 3 примера која су окарактерисана као супституција. Док се код прва два може говорити о парафрази, трећи би се пре могао назвати заменом: <i>добио сам пљуцу → пљунуо ме шлајмара → онако, баш слузаво супер сам прошао →</i> идиом у значењу ‘ <i>баш сам имао среће</i> ’
10:39 – 10:42	<i>Види ове бабе што пљуга у флауту.</i>	<i>Guck mal, wie die Oma hier die Flöte bläst.</i>	Глагол <i>пљугати</i> у немачком не наилази на адекватан колоквијални еквивалент, те преводилац посеже за стилски неутралном варијантом <i>blasen</i> (срп. <i>дувати</i>).
10:55 – 10:59	<i>Колико би коштало ово што би ми другари померали буљу до краја живота?</i>	<i>Was kostet das denn eigentlich, dass sich meine Freunde mein Leben lang über mich kaputtlachen können?</i>	У немачком преводу наилазимо на идиом ‘ <i>пући/пукнути од смеха</i> ’.
11:26 – 11:29	<i>Који си ти љаксе. Оно, обер љаксе.</i>	<i>Du bist doch ein Idiot. Ein mega Idiot.</i>	Иако придев <i>ober</i> у немачком сугерише одређену компарацију као, нпр. <i>виши, врховни</i> итд., преводилац се у овом случају одлучио за придев <i>mega</i> како би задржао колоквијални приступ. Превод израза <i>љаксе</i> као ‘идиот’ могао би се тумачити и као генерализација.
19:02 – 19:04	<i>Мајке ти га спалим криминалне.</i>	<i>Fick dich, du krimineller Hurensohn.</i>	Садржај из српског оригинала парафразиран је флоскулама

			карактеристичним за западноевропску културу: <i>јеби се</i> (енгл. <i>fuck you</i>) и <i>кучкин сине</i> (енгл. <i>son of a bitch</i>).
19:15 – 19:17	<i>Био сам срећнији у криминалу, <u>јебеш ми матер.</u></i>	<i>Als Krimineller war ich glücklicher, so viel steht schon mal fest.</i>	<i>јебеш ми матер</i> → <i>то је (бар) сигурно</i>
21:18 – 21:21	<i>Покушаваш да култивишеш <u>сировину</u> а он <u>сере</u> тамо о неком сплаву.</i>	<i>Da will man einen <u>Hinterwäldler</u> kultivieren aber der <u>labert</u> was von einem Clubboot.</i>	У овој реченици се сусрећемо са два примера супституције: <i>сировина</i> → <i>Hinterwäldler</i> (енгл. <i>hillbilly</i>) ‘неко, ко је заостао у сваком погледу’ <i>сере</i> → <i>лапрда</i> У овом случају се може говорити и о дословном преводу, узимајући у обзир да глагол <i>срати</i> у овом контексту има значење ‘лапрдати / причати глупости’.
21:38 – 21:40	<i>Далеко ти лепа кућа.</i>	<i>Geht mir am Arsch vorbei.</i>	Немачки идиом у значењу ‘баш ме брига / не занима ме’.
23:08 – 23:10	<i>Дај ми пљугу, <u>ћале!</u></i>	<i>Gib mir 'ne Kippe, <u>Alter!</u></i>	<i>Ћале</i> као колоквијални израз за оца у немачком наилази на поименичени придев <i>alt</i> (срп. <i>стар</i>), који одговара домаћем <i>стари/матори</i> .
24:19 – 24:20	<i>Шта ме боли курац.</i>	<i>Ist mir sowas von scheißegal.</i>	С аспекта семантике, ове две реченице се у потпуности подударају. Фреквентност употребе ових израза приликом изражавања незаинтересованости за одређени садржај, слична је у оба језика.
39:16 – 39:18	<i>Понашате се ко <u>сека персе.</u></i>	<i>Ihr benehmt euch wie <u>Weicheier.</u></i>	У оба језика је реч о погрдном називу за припаднике мушког пола

			с том разликом да <i>сека перса</i> има и погрдан призвук упућен хомосексуалцима за разлику од немачког <i>Weichei</i> (срп. <i>слабић</i>).
45:00 – 45:02	<i>Нека вам исприча какав је то 'лебац са седам кора.</i>	<i>Dann wird er euch erzählen, wie schwierig mein Job wirklich ist.</i>	какав је то ' <u>лебац са седам кора</u> → колико је мој посао заправо тежак
57:04 – 57:06	<i>Пршту на све стране.</i>	<i>Schüsse von allen Seiten.</i>	Контекст у коме главни лик Лимун говори како се у рату пуцало са свих страна, користећи притом глагол <i>прштати</i> , у немачком је преведен са <i>пуцњеву са свих страна</i> .
01:01:51 – 01:02:01	<i>Задњи пут смо узели титулу 2005. кад се Златица родила. Сад ће мали Шурјак јебати нургерима матер.</i>	<i>Das letzte Mal sind wir 2005 im Fußball Meister geworden, als Zlatica auf die Welt kam. Jetzt wird der kleine Messi hier Zagreb in den Arsch treten.</i>	Ивица Шурјак је бивши фудбалер Хајдука из Сплита. То је податак који немачком говорнику вероватно није познат, те се преводилац одлучио за актуелно, светски познато фудбалско име Меси. <i>Сад ће им јебати матер</i> у овом контексту сугерише значење 'сад ће им показати / сад ће их победити/савладати' што је случај и са немачком синтагмом у дословном значењу 'шутнути у задњицу'. Израз <i>нургер</i> биће обрађен у оквиру стратегије хиперонимије.
01:03:34 – 01:03:38	<i>Пу, оца му јебем!</i>	<i>Verfluchter Penner!</i>	нем. <i>проклети клошар</i>
01:04:31 – 01:04:40	<i>Анални Јарани, Чмар Ворс, Цијела Тузла моме баби музла, Мостарске пише.</i>	<i>Analgedon, Schwanz Wars, Gay after Tomorrow, Arschwatar, Drei Schwengel für</i>	Филмови хомосексуалног садржаја и хумористичког наслова се у немачкој верзији позивају на светски познате филмове: <i>Armageddon, Star Wars,</i>

		<i>Charlie.</i>	<i>The Day after Tomorrow, Charlies Angels.</i>
01:08:18 – 01:08:22	<i>Хероин? Сиду лечи колико је добар.</i>	<i>Heroin? Das Zeug ist sogar so gut, dass man Aids damit heilen kann.</i>	Овај пример не спада у дословно превођење будући да се код синтагме <i>лечити сиду</i> ради о фразеологизацији, а немачки превод је описног карактера: <i>Толико је добар да се њиме може излечити сида.</i>
01:09:20 – 01:09:22	<i>Овај овде, ово је Цевдед. Специјалиста за бело.</i>	<i>Das ist Jeffdet, Kokainspezialist.</i>	нем. <i>специјалиста за кокаин</i>
01:13:47 – 01:13:49	<i>Који ти је курац, бре?</i>	<i>Verdammt, was ist denn mit dir?</i>	нем. <i>Дођавола, шта је с тобом?</i>
01:14:03 – 01:14:05	<i>Да се носите, бре, сви у пичку материну, бре!</i>	<i>Zum Teufel mit euch!</i>	нем. <i>Идите дођавола!</i>
01:15:31 – 01:15:35	<i>Па зар од свих места у Београду да оставим кости.</i>	<i>Muss ich ausgerechnet in Belgrad meinen letzten Atemzug tun.</i>	Еуфемизам <i>оставити кости</i> , који указује на умирање или смрт, у немачком преводу наилази на решење које се дословно може превести са <i>учинити последњи дах.</i>
01:24:24 – 01:24:26	<i>Ко их јебе, нека живе.</i>	<i>Was soll der Mist, lasst sie in Frieden.</i>	Именица <i>Mist</i> , која примарно значи 'ђубре', у овом контексту се јавља у свом секундарном, колоквијалном значењу 'глупост'.
01:31:32 – 01:31:36	<i>Тебе ми је жао, а за мене ме, бре, душа боли.</i>	<i>Du tust mir leid, aber ich tue mir noch viel mehr leid.</i>	нем. <i>Тебе ми је жао, али мене ми је још жалије.</i> И у овом примеру постаје јасно да је спомињање душе више везано за словенске културе, док се у западноевропским и англосаксонским културама то ипак избегава (в. 4.).

6.2. Дословно превођење

Ова, друга најзаступљенија стратегија превођења културно специфичне лексике у анализираном корпусу забележена је укупно пет пута. Међутим, према појединим ауторима, што је већ поменуто у поглављу 4.1, дословно превођење бележи две поткатоорије, односно *директан превод*, када циљни језик у свом опусу садржи еквивалент за изворни садржај, и *имитацију*, када то није случај. Корпус овог рада подвргнут је анализи у којој се стратегија дословног превођења посматра кроз поменута два типа. Анализом је утврђено да од пет уочених примера у оквиру ове стратегије, два могу бити квалификована као *имитација*, односно три као *директан превод*.

6.2.1. Имитација

02:17– 02:27

Марширала, марширала, краља Петра гарда. → *Es maschierte, es maschierte König Peters Garde.*

Песма, настала највероватније у првој половини 20. века за време балканских ратова и Првог светског рата, квалификована је као имитација с обзиром на то да је на немачки преведена дословно, реч по реч, при чему у немачком не постоји симболика карактеристична за српску културу.

03:16 – 03:20

Помози Боже! → *Gott helfe!*

Израз, који у српском језику може да се посматра као флоскула у религиозном контексту, али и као израз зачуђености неким чином или догађајем, у овом облику није познат немачкој култури.

6.2.2. Директан превод

23:08 – 23:10

Дај ми пљугу, ђале! → *Gib mir 'ne Kippe, Alter!*

Именице *пљуга* и *Kippe* представљају једнако заступљен жаргонски еквивалент за цигарету у обе културе, док именица *ђале*, као колоквијални израз за оца, у немачком наилази на поименичени придев *alt* (срп. *стар*),

који одговара домаћем *стари/Матори*, те се може сврстати у категорију супституције.

24:08 – 24:10

Треба сам да те оставим на мардељу. → *Hätte ich dich mal im Knast gelassen.*

У овом примеру се ради о колоквијалним изразима за казнено поправни завод.

38:02 – 38:04

Доћи ћемо вам на гажбу! → *Wir kommen und stürmen eure Bude!*

Слично као у претходним примерима, тако и у овом наилазимо на два једнако фреквентна колоквијална израза, у овом случају за стан или животни простор.

6.3. Изостављање

Анализом корпуса забележена су три примера у коме је српска културно специфична лексика свесно изостављена у преводу:

24.19 – 24.22

Јеби га, сине, кад се не виђамо па не знаш. → *Wir sehen uns ja selten, deshalb kannst du dir ja kein Bild machen.*

Флоскула у српском оригиналу не наилази на адекватан еквивалент у немачкој верзији, те се у потпуности изоставља у преводу.

43:04 – 43:05

Чибе, бре! : –

Узвик, који се у домаћој култури превасходно користи за терање паса, изостављен је из превода. Лимун, који поменути узвик изговара у оригиналу како би отерао Мирка од својих личних ствари, замењен је гласним, али неартикулисаним звуком.

01:33:41 – 01:33:42

Бежи, бре, Шабанко! → Verpiss dich!

Женска варијанта погрдног назива *шабан*, која описује примитивну, некултурну, непристојну и дрску особу (Јовановић 2018: 439), такође је изостављена из превода.

6.4. Хиперонимија

Стратегија у којој се услед недостатка адекватног израза користи надређени појам забележена је једанпут:

01:01:51 – 01:02:01

Сад ће мали Шурјак јебати нургерима матер. → Jetzt wird der kleine Messi hier Zagreb in den Arsch treten.

Погрдни израз за становнике Загреба замењен је надређеним изразом *Загрепчани / ови из Загреба*. Пример на немачком почива на метонимији будући да име једног града упућује на његове становнике. У овој реченици се налазе још два примера културно специфичне лексике, који су обрађени у поглављу о супституцији.

6.5. Изостављање

Као и код хиперонимије, тако је и у контексту стратегије задржавања уочен један пример. У питању је песма *Не може нам нико ништа* извођача Митра Мирића из 1989. године, која се кроз цео филм протеже као лајтмотив. Наиме, преводилац се у овом случају одлучио за то да задржи оригиналан текст песме, која у сваком наредном извођењу броји више извођача и повезује људе из потпуно различитих сфера живота.

6.6. Имена и надимци

Као посебну категорију, која броји укупно 11 примера, издвајамо имена, односно надимке ликова из филма. Често духовити називи за особе или ствари, које обично карактерише припадност једној групи, а који се користе уместо правих имена или пак у комбинацији са њима, у немачкој верзији нису преведени, односно примењена је стратегија задржавања. У питању су: надимак главног лика – *Лимун*, затим национално обојени надимци његових

пријатеља – *Усташа*, *Балија* и *Шинтар* – као и бивших сарадника попут *Решетка*, *Звонце*, *Качамак* и *Слинави*. Међутим, када је реч о Лимуновој вереници *Бисерки* и вољеном енглеском булдогу *Шећеру*, преводилац се одлучује за енглеске варијанте ових имена, односно *Pearl* и *Sugar*. Разлог за овакав потез лежи у чињеници да је ово женско име, као и име за кућног љубимца, присутно на енглеском говорном подручју, што није случај са немачким (*Perle* и *Zucker*). На самом крају треба истаћи погрдан назив за припаднике полиције, који у српској култури наилази на неколико варијанти попут *пандури*, *керови* или *мурија*, што у немачком преводу увек наилази на један погрдни еквивалент – *Bullen* (срп. *бикови*).

7. Закључак

Предмет истраживања овог рада била је српска културно специфична лексика у филму „Парада” и њен превод на немачки језик. У оквиру теоријског дела рада указано је и на стратегије превођења културно специфичног садржаја чије је присуство затим анализирано у ексцерпираном корпусу. Сви примери анализирани су у оквиру следећих стратегија: *задржавање*, *дословно превођење*, *хипонимија*, *хиперонимија*, *супституција* и *изостављање*.

Анализом је забележено укупно 39 примера српског културно специфичног садржаја као и 11 имена и надимака који чине посебну категорију корпуса. Убедљиво најфреквентнија стратегија превођења била је супституција са 29 примера, што је чак 74%. Веома висок проценат замењивања, односно парафразирања изворне референце указује на низак степен компатибилности две културе, барем када је реч о културно специфичној лексици. То се, пре свега, осликава у примерима српских флоскула и псовки, које не наилазе на адекватан одговор у немачком језику, те се у таквим ситуацијама најчешће посеже за заменом референце или парафразом.

Друга најзаступљенија стратегија у анализираном корпусу јесте дословно превођење, које бележи укупно 5 појављивања. Овај преводилачки приступ подељен је, међутим, у две категорије које су уочене два, односно три пута. Реч о категоријама имитације и дословног превода.

Три примера уочена су и у контексту примене стратегије изостављања и још по један с обзиром на стратегије задржавања и хиперонимије. Није забележен ниједан пример хипонимије.

Као посебна категорија издвојена су имена и надимци. Код надимака, укупно 9, присутно је задржавање полазне референце и поред тога што су поједини примери описног карактера. Имена су са друге стране адаптирана одговарајућим преводним еквивалентима на енглеском језику будући да њихов превод на немачки не би био у духу немачког језика и културе. С обзиром на то да је циљни језик овог рада немачки, а референца преведена на енглески, ови примери се могу сврстати у категорију супституције.

ИЗВОРИ (ДВД)

Парада. Филм Срђана Драгојевића. Дистрибутер: good!movies, 2011.

ЛИТЕРАТУРА

Јовановић, Б. Јована (2018), *Лексика погрдног значења у именовању човека у српском језику*. Докторска дисертација. Београд: Универзитет у Београду, Филолошки факултет.

РСЈ: *Речник српског језика*. Измењено издање. Нови Сад: Матица српска, 2011.

*

Bugarski, Ranko (2005). *Jezik i kultura*. Beograd: Biblioteka XX vek: Krug.

Döring, Sigrun (2006). *Kulturspezifika im Film: Probleme ihrer Translation*. Berlin: Frank & Timme – Verlag für wissenschaftliche Literatur.

Durdureanu, I. (2011). Translation of cultural terms: Possible or impossible? In: *Journal of Linguistic and Intercultural Education – JoLIE*, 4, 51–64.

Herder, Gorrfried Johann (1877–1913). *Herders sämtliche Werke*. Berlin: Weidmann.

Humboldt, Carl Wilhelm von (1903–36). *Wilhelm von Humboldts Werke*. (Albert Leitzmann, izd.). Berlin: B. Behr.

Kaiser-Cooke, Michèle (2003). *Translation, Evolution und Cyberspace. Eine Synthese von Theorie, Praxis und Lehre*. Frankfurt: Peter Lang.

Katan, David (1999). *Translating Cultures: An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators*. Manchester: St. Jerome Publishing.

Kurz, Christopher (2006). *Filmsynchronisation aus übersetzungswissenschaftlicher Sicht*. Hamburg: Kovač.

- Nedergaard-Larsen, Birgit (1993). Culture-bound problems in subtitling. In: *Perspectives: Studies in Translatology*. 2: 207–241.
- Newmark, Peter (1988). *A Textbook of Translation*. New York – London – Toronto – Sydney – Tokyo: Shanghai Foreign Language Education Press.
- Pedersen, Jan (2005). How is Culture Rendered in Subtitles? In: *Proceedings of the Marie Curie Euroconferences MuTra: Challenges of Multidimensional Translation*. 1–18.
- Toury, Gideon (1995). *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Venuti, Lawrence (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London – New York: Routledge.
- Vermeer, Hans J. (1990). *Skopos und Translationsauftrag – Aufsätze*. Heidelberg.
- Wierzbicka, Anna (1992). *Semantics, Culture and Cognition. Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations*. New York – Oxford: Oxford University Press.
- Witte, Heidrun (2000). *Die Kulturkompetenz des Translators: begriffliche Grundlegung und Didaktisierung*. Tübingen: Stauffenberg.

Aleksandar Nikolić

SERBIAN CULTURAL-SPECIFIC LEXEMES IN THE MOVIE *PARADE*

SUMMARY

The paper deals with the Serbian culturally specific lexemes in the *Parade* film, which was presented to German audience in a dubbed version in that language. The aim of the research was to compare the two languages in the domain of cultural specificity, Serbian being the source language and German the target language. The analysis of the corpus showed that almost 75% of examples of Serbian culturally specific content were translated into German using the substitution strategy, implying the replacement or paraphrasing of the original reference, which shows that the two languages are not compatible in this respect. Names and nicknames were identified as a special category of the corpus, where the dominant strategies kept the original form of the original reference and the previously mentioned substitution. Other translation strategies listed in the paper as, namely, direct translation, omission, and hypernymy, had fewer occurrences; hyponymy, however, was a single strategy that was not observed in the analysis.

KEYWORDS: culture, cultural-specific lexemes, translation, *Parade*, Serbian, German

Мср Александар Николић
Одсек за германистику
Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет
Србија
aleksandar.nikolic@ff.uns.ac.rs

